

УДК 378. 147. 016:32–027.21:622.32

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ НАФТОГАЗОВОГО ПРОФІЛЮ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТОЛОГІЇ

Л. В. Білоус, Я. І. Мандрик

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
76019, м Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
Тел. +380(342)72-71-40; e-mail: igp@pning.edu.ua*

Висвітлюються деякі аспекти методики викладання політології для студентів нафтогазового профілю технічного університету.

Ключові слова: *гуманізація та гуманітаризація освіти, соціально-гуманітарні дисципліни, політологія, державна освітня політика, фахівці технічного профілю, методи, засоби, форми навчального процесу у політології.*

Уся основна нормативно-правова база регулювання освітньої сфери в Україні, в т.ч. й системи вищої освіти [20, 14, 8, 13], декларує створення нової гуманістичної парадигми освіти, в центрі якої – людина як найвища цінність суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей. Завдання гуманізації освіти має здійснюватись головним чином через її гуманітаризацію, що в законах України «Про освіту» [14], «Про вищу освіту» [13], в численних наукових працях [5-7, 11, 25, 30] подається як психологічно-педагогічний механізм втілення гуманістичних ідей у педагогічному процесі, зокрема у вищій школі, що сприяє подоланню однобічності і фрагментарності підготовки фахівців, розширенню культурного кругозору, становленню та розвитку громадянської позиції та професійно-творчої діяльності після закінчення вузу. При цьому гуманітаризацію не потрібно зводити до завдання розширення інформаційного змісту гуманітарних дисциплін порівняно з професійним блоком. Вона повинна відповідати більш високим цілям – залучати молодь до гуманістичних цінностей.

Проблеми сучасного соціуму вимагають від людини постійного підвищення свого освітнього рівня, оволодіння науковими, інформаційними, комунікативними технологіями, які постійно змінюються. Суспільство потребує професіоналів, які мають не тільки спеціальні знання, а й високий рівень відповідальності перед громадою і державою, сформовану національну свідомість, розвинені почуття національної гідності і самоповаги. А це неможливо реалізувати без гуманітарної освіти, основними елементами якої є: світоглядно-філософська, соціально-політична та соціологічна підготовка; історична, культурологічна та філологічна підготовка; українознавча підготовка; еколого-природнича, політоло-

гічна та економічна підготовка; правова освіта; психолого-педагогічна підготовка; етична та естетична освіта.

Проблема гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу у вищих навчальних закладах знайшла своє відображення в дослідженнях багатьох учених, зокрема В. Андрущенко [3], М. Зязюна [26], Г. Онковича та К. Балабанової [25], Л. Перевалової [30], Л. Оршанського [29], І. Галактіонової [11], інших.

Питання необхідності гуманітаризації системи вищої технічної освіти розглядається у працях А. Скирди та Л. Адарюкової [7], О. Лещенка [5], Н. Ульяновченка [6], інших.

Заслуговують на увагу підходи до вирішення тих чи інших аспектів проблем методики викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вузах, запропоновані науковцями П.П. Шляхтуном [33], О.М. Шерман [10], О.В. Храмовим [21], Л.В. Оршанським [29].

Величезна кількість наукових розробок стосується інноваційних методів і форм навчання у вищій школі України, зокрема при вивченні гуманітарних дисциплін, аналізу їх загальнотеоретичних та науково-практичних проблем, досвіду та перспектив їх використання в освітній практиці тощо [1, 4, 9, 12, 15-19, 31, 32].

Метою нашого дослідження є висвітлення деяких аспектів методики викладання політології в технічному університеті для фахівців нафтогазового профілю.

Політологія є вагомою частиною соціально-гуманітарної підготовки фахівців різних спеціальностей у вищих навчальних закладах. Вона дає систематизовані знання про політику, формує політичний світогляд, сприяє поширенню демократичних норм і цінностей, ідей та ідеалів у суспільстві, формує активістський тип політичної культури, а відтак впливає на розвиток громадянського суспільства та процес становлення держави як правової соціальної. Відповідно роль її у процесі гуманізації освітянської галузі в Україні є незаперечною.

Тому щонайменше подив викликають подвійні стандарти нашої держави у сфері освітньої політики останніх років, які на тлі заявлених модернізаційних гуманістичних процесів фактично спрямовані на зниження рівня, а відтак певною мірою – і якості викладання соціально-гуманітарних дисциплін, включаючи й політологію. Так, раніше нормативна (обов'язкова) дисципліна «Політологія» з часом була перетворена на вибіркочну (необов'язкову) в переліку спочатку двадцяти і більше вибіркочних на розсуд вузів дисциплін [27], згодом ввійшла в перелік уже дев'яти конкретних вибіркочних дисциплін [22], а після прийняття нового закону «Про вищу освіту» (2014р.) згідно з відповідними йому рекомендаціями МОН України про організацію вивчення гуманітарних дисциплін [28] взагалі була віддана на відкуп вузам, і її доля тепер в кожному конкретному випадку визначається тими чи іншими деканатами.

Про реальний стан справ, пов'язаний з вивченням політології в 2015/16 та 2016/17 н.р. в цьому контексті, говорить викладацька практика авторів в ІФНТУНГ, де такі структурні одиниці вузу як Інститут нафтогазової інженерії, Інститут геології та геофізики, Енергетичний інститут майже повністю відмовилися від даного предмету.

Дозволимо собі стверджувати, що такі недалекоглядні рішення освітянського керівництва держави про переведення політології з обов'язкової у вибіркову для вивчення позбавить українську молодь цілого пласту знань, необхідних для формування її політичної свідомості та громадянської культури. А наявність сотні тисяч фахівців вузької спеціалізації з низьким рівнем громадянської свідомості і патріархально-підданським типом політичної культури однозначно не відповідає національним інтересам України.

Звичайно, що одне лише питання кількості годин, відведених для вивчення будь-якої дисципліни, ще не вирішує питання якості її засвоєння. Проблема, на наш погляд, полягає насамперед у методиці викладання цієї дисципліни, яка передбачає досконале володіння матеріалом, певний рівень педагогічної майстерності, уміння володіти аудиторією, зацікавити темою, мотивувати студента працювати тощо. Про необхідність врахування зазначених та багатьох інших педагогічних аспектів майбутні фахівці-політологи дізнаються, вивчаючи такий предмет, як «Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін» або ж «Методика викладання політології».

Відомо, що завдання *методики викладання* тих чи інших соціально-гуманітарних дисциплін полягає в тому, щоб у навчальному процесі за допомогою інструментарію педагогіки (передусім дидактики) розкривати зміст цих дисциплін. Такий інструментарій охоплює головним чином цілі, зміст, методи, засоби і форми відповідних соціально-гуманітарних дисциплін.

Виходячи з того, що *цілі викладання* тієї чи іншої навчальної дисципліни – це передбачуваний кінцевий результат навчально-виховного процесу, який має бути адекватним відображенням об'єктивних потреб суспільства, тих вимог, які воно висуває до навчання і виховання підростаючого покоління, до *основних цілей викладання політології* відносимо: набуття студентами глибоких і ґрунтовних знань з цієї дисципліни; вироблення у них навичок застосування набутих політологічних знань для вирішення тих чи інших політичних проблем; оволодіння студентами політологією як методологією та методикою наукового пізнання політичних явищ і процесів (розвиток творчого мислення студентів). Головним у навчальному процесі вважаємо отримання студентами наукових знань, на основі яких формуватиметься їхнє творче мислення.

Саме адаптована до потреб навчального процесу система знань з певної соціально – гуманітарної науки (в нашому випадку – політології) складає зміст відповідної соціально-гуманітарної дисципліни. Якщо

зміст нормативних навчальних дисциплін визначають державні стандарти освіти, то вибіркових – вищі навчальні заклади з урахуванням їхньої специфіки.

Реалізація педагогічних цілей, розкриття змісту соціально-гуманітарних дисциплін, формування у студентів вмінь і навичок практичного застосування набутих знань, розвиток їх творчого мислення відбувається за допомогою методів навчання як способів вивчення наук. Відомо, що метод навчання у широкому смислі – це спосіб діяльності викладача і студентів, за допомогою якого досягається оволодіння знаннями, уміннями і навичками, формується світогляд студентів, розвиваються їх здібності.

Сьогодні особливу увагу науковців і педагогів привертає *проблемний метод* викладання соціально-гуманітарних дисциплін, який, на відміну від пояснювально-ілюстративного методу (їх групують за характером і рівнем пізнавальної діяльності студентів), значно більше сприяє розвитку самостійного мислення студентів, а відтак – отриманню ними ґрунтовніших і міцніших знань, підвищенню ефективності навчально-виховного процесу. Усвідомлюючи переваги й недоліки кожного з цих методів навчання, вважаємо необхідним їх поєднання в навчально-виховному процесі, надаючи в конкретних навчальних ситуаціях перевагу тому чи іншому. При цьому слід брати до уваги чинники, які, виходячи з наукових досліджень та практичних рекомендацій педагогічної науки, впливають на вибір методу навчання: характер соціально-гуманітарної дисципліни (загальноосвітній чи профільний); рік (курс) навчання; рівень підготовки студентів групи (курсу); обсяг навчального часу, відведений на вивчення дисципліни, розділу, теми; форма організації навчального процесу (денна, вечірня, заочна); форма навчального заняття (лекція, семінар, консультація, самостійна робота студентів); науковий і педагогічний рівень викладача [33, с. 63-64].

При вивченні політології студентами нафтогазового технічного університету викладачі предмету використовують більшою мірою пояснювально-ілюстративний метод, обґрунтовуючи це наступними причинами: політологія тут носить загальноосвітній, а не профільний характер (у викладанні профільних дисциплін проблемний метод використовують більше, ніж пояснювально-ілюстративний); ця дисципліна вивчається головним чином на другому-третьому курсах, а для студентів такого напрямку підготовки як «нафтогазова справа» взагалі на першому курсі (на молодших курсах більше використовують пояснювально-ілюстративний метод, а на старших – проблемний); викладацька практика свідчить про те, що рівень загальногуманітарної підготовки більшості студентів нафтогазових спеціальностей як денної, так і тим більше заочної форми навчання, є низьким; навчальний час, відведений на вивчення дисципліни, потихеньку зменшується, що, зрозуміло, унеможливає використання проблемного методу (спочатку, коли політологія

була нормативною дисципліною, це становило 108 год/3 кредити, з 2009/2010 рр. – 72 год/2 кредити, а з прийняттям нового закону «Про вищу освіту» (2014 р.) з'явилася тенденція до її поступового повного витіснення з робочих навчальних планів в першу чергу – негуманітарних факультетів та спеціальностей). На такому тлі навіть викладачі з науковими ступенями і багаторічним педагогічним стажем роботи часто розводять руками і втрачають викладацький оптимізм.

Відомо, що принцип проблемності лежить в основі *інтерактивних* (лат. *inter...* між ... і *acticus* – діяльний, енергійний) *методів навчання*, які набувають усе більшого поширення у вищій школі.

Сучасна наукова та навчальна література рясніє досягненнями різноманітних форм і методів (зазвичай їх чітко не розмежовують) інтерактивного навчання, які сприяють інтенсифікації та модернізації навчального процесу, розвивають творчий підхід і особистісний потенціал його учасників.

На семінарських заняттях з політології для студентів ІФНТУНГ викладачі апробовують деякі найоптимальніші, на їх погляд, для такої аудиторії методи. Так, наприклад, в групах з вищим рівнем активності та відповідальності студентів часто застосовується *метод дискусії*, метою якої є спільний пошук істини чи намагання розглянути ту чи іншу навчальну проблему з багатьох позицій, перш ніж прийняти рішення.

Заслугує на увагу використання такого методичного прийому як *«займи позицію»*, який допомагає студентам визначитись із власною позицією у вирішенні проблемного питання, наприклад: «Ви «за» чи «проти» вступу України до НАТО?»

За певних умов, коли час на дискусію обмежений (наприклад при написанні тестової контрольної роботи по завершенню вивчення певного змістового модуля), викладачами політології практикується допоміжний метод навчання, так звана PRES-формула (англ. Position – Reason – Example – Summary), в якій запрограмований алгоритм логічно послідовних дій: 1) позиція (думка); 2) обґрунтування; 3) приклад; 4) висновок (наслідок).

Метод «дерево рішень» використовується на семінарах з політології як простий практичний спосіб зважити переваги і недоліки різних варіантів політичних дій, рішень, розв'язання проблем, наприклад у сфері зовнішньої і міжнародної політики.

Ефективним методом навчання, який використовується викладачами політології, є *метод моделювання*. Адже за допомогою певної абстрактної вербальної чи наочної (за допомогою макетів, схем, графіків, малюнків, таблиць, інших засобів) моделі (наприклад політичної системи України, вищих органів сучасної держави, структури парламенту тощо) студенти детально розглядають їх компоненти, систему внутрішніх і зовнішніх зв'язків, функціональні параметри, інше.

Обираючи методи навчання, у викладанні будь-якої соціально-гуманітарної дисципліни слід зважити на профіль ВНЗ, факультету і спеціальності. Такий підхід у педагогічній науці отримав назву «*профілювання викладання*» соціально-гуманітарних дисциплін.

Викладачі політології ІФНТУНГ забезпечують цю вимогу навчального процесу, зокрема розкриваючи методологічне значення для загальнотеоретичних наук більшості факультетів (інститутів) вузу (фізики, математики, хімії) у процесі пізнання понятійно-категоріального апарату політології: «держава», «політична влада», «парламент», «кабінет міністрів», тощо. Також на заняттях з політології, аналізуючи зв'язок політики з іншими сферами та галузями суспільного життя, ми обов'язково говоримо про політику й економіку, політику й екологію, охорону навколишнього середовища, політику та нафтогазовидобувну галузь тощо. Урахування профілю підготовки фахівців для нафтогазової сфери в процесі вивчення політології здійснюється і при розгляді питання щодо національних інтересів, аналізу економічної та екологічної складових національної безпеки. Викладачі політології технічного університету здійснюють керівництво науковою роботою (в т.ч. із соціально-гуманітарної проблематики загальнотеоретичних та профільних наук) студентів вузу, які беруть участь у щорічних студентських наукових внутрішньовузівських конференціях.

Профілювання викладання політології в технічному університеті лише підсилює, на нашу думку, загальноосвітню підготовку в системі вищої освіти, хай навіть вона є допоміжною в порівнянні з пріоритетною професійною.

Наступним елементом процесу підготовки фахівців нафтогазового профілю при вивченні політології є *педагогічні засоби* як ті (у вузькому розумінні) знаряддя, що слугують досягненню педагогічних цілей. До таких засобів головним чином відносяться: методична, навчальна та наукова література; фактичний матеріал; засоби наочності і технічні засоби навчання.

Звісно, що основоположним методичним документом, який регламентує викладання дисципліни політології, є її робоча навчальна програма, яка містить структуру, зміст і обсяг знань, умінь і навичок, що підлягають засвоєнню студентами, їх розподіл за формами занять (лекції, семінари, самостійна робота), перелік основної та додаткової літератури, визначає форми та засоби поточного і підсумкового контролю, систему оцінювання знань. Крім робочої програми до методичної літератури належать також плани семінарських занять, методичні вказівки до вивчення дисципліни, які є на кафедрі історії та політології ІФНТУНГ.

Для вивчення політології викладачі кафедри рекомендують студентам великий перелік навчальної (підручники, навчальні посібники, хрестоматії, конспекти лекцій (в т.ч. за власним авторством), тестові за-

вдання) та наукової літератури, що є в наявності в науково-технічній бібліотеці університету та інших бібліотеках міста.

У викладанні політології в ІФНТУНГ широко використовується фактичний матеріал, тобто інформація про реальні події і явища суспільно-політичного життя (напр. статистичні дані про кількість громадських організацій і політичних партій, про участь громадян у виборах до вищих та місцевих органів влади тощо). Основними джерелами такого матеріалу виступають повідомлення різного роду ЗМІ: преси, радіо, телебачення, Інтернету.

Викладачі дисципліни для аргументації та ілюстрації теоретичних положень політології в навчальному процесі посилаються на норми конкретних правових актів, що регулюють політичні відносини у суспільстві, – конституції, закони про вибори, референдуми, громадські організації, політичні партії тощо.

Викладачі політології технічного університету намагаються широко використовувати різноманітні *засоби наочності*, зокрема ілюстративний матеріал (книги, фотографії, структурно-логічні схеми та таблиці, ін.); звичні традиційні засоби наочності (дошка і крейда, книга, плакати) по можливості поєднують із сучасними технічними засобами навчання (телевізор, комп'ютер, проектор тощо) з метою розширити можливості сприйняття студентами інформації на лекціях та семінарах і тим самим підвищити ефективність навчання.

Функціонування навчального процесу з політології в ІФНТУНГ здійснюється в таких основних аудиторних формах занять як лекції, семінари, консультації, заліки та іспити.

Лекція (лат. *lector* – читання) є провідною формою навчального процесу. На сьогодні величезний обсяг наукової, навчальної та методичної літератури дає достатньо інформації про переваги і недоліки лекції, її функції в навчальному процесі, чітко формулює основні вимоги до підготовки та читання різних видів навчальних лекцій та пропонує форми контролю їх рівня тощо.

Враховуючи співіснування випробуваних і новітніх форм організації навчального процесу, види лекцій умовно можна розподілити на традиційні та інтерактивні.

При читанні лекцій з політології в ІФНТУНГ наразі переважає традиційний підхід, обумовлений зокрема вищевказаними чинниками. Але поступово відбувається запровадження деяких інноваційних методик у формі лекції – консультації (є поєднанням викладу нової навчальної інформації лектором з поставкою запитань з боку студентів), лекції – конференції (передбачає заздалегідь визначену тему та систему доповідей студентів згідно з робочою програмою, що дозволяє всебічно висвітлити тему лекції), лекції – прес – конференції (проводиться в режимі «запитання – відповіді» за оголошеною темою).

Іншим дієвим педагогічним засобом, який містить у собі великі можливості навчально-пізнавального і виховного впливу на студентів, є така форма навчального заняття, як *семінар* (лат. *Seminarium* – розсадник).

Педагогічна наука пропонує різні форми проведення семінарських занять із соціально – гуманітарних дисциплін [33, с. 132-136].

Викладачі кафедри історії та політології технічного університету практикують деякі із відомих форм. Так, найчастіше нами використовується така форма семінару як *розгорнута бесіда*, яка передбачає підготовку усіх студентів з кожного питання плану семінарського заняття за єдиним для всіх переліком рекомендованої літератури; виступи студентів та їх обговорення; вступ і висновки викладання.

Коментоване читання першоджерел зазвичай здійснюється на таких семінарах, що стосуються історії політичних вчень з метою поглибленого вивчення студентами творів класиків світової та української політичної думки, а також історичних документів.

Усні повідомлення та реферати з питань плану семінару готують окремі студенти за власним бажанням або ті, кому це доручить зробити викладач, і оголошують чи зачитують на семінарському занятті з подальшим обговоренням.

Контрольна (письмова) робота є водночас формою семінару і формою поточного контролю знань студентів. Викладачі політології проводять її з однієї або кількох тем семінарів (які логічно формують той чи інший змістовий модуль) з наступним обговоренням результатів виконання. При цьому ми використовуємо широкий перелік різного роду тестових завдань (альтернативні тести, тести вибору, клоуз-тести, відкриті тести), які розроблені згідно з тематикою курсу та періодично оновлюються.

Семінарське заняття у формі «запитання – відповіді» (колоквіум) не передбачає фіксованих виступів студентів і проводиться тоді, коли необхідно визначити рівень знань студентів з кількох тем або ж взагалі з усіх тем вивченого курсу. Таке опитування проводиться нами зазвичай в письмовій формі.

За великим рахунком уся багатоманітність форм семінарських занять на практиці зводиться до двох основних: бесідної (розгорнута бесіда) і реферативної, кожна з яких має свої переваги й недоліки, що говорить про неможливість беззастережного надання переваги жодній з форм семінару.

Вивчення політології в технічному університеті супроводжується складним процесом оволодіння знаннями, що відображається, зокрема в байдужому та зверхньому ставленні деяких студентів до «несвоїх» предметів, в намаганні великої кількості студентів обмежити вивчення курсу лише лекціями, підручниками чи навчальними посібниками, залишаючи осторонь першоджерела (в гіршому випадку – механічним

зчитуваннях на семінарах їх ксерокопій або ж прагненням знайти за спиною однокласника потрібну інформацію в планшеті чи мобільному телефоні).

Органічною складовою навчального процесу з будь-якої дисципліни є *контроль* за ходом (поточний) та результатами (підсумковий), який дає змогу викладачеві отримати інформацію про ступінь реалізації освітньо-виховних цілей на певному етапі навчання, результати навчально-пізнавальної діяльності студентів та вносити за необхідності корективи в навчальний процес.

Поточний контроль за оцінюванням рівня знань студентів з політології в ІФНТУНГ здійснюється через опитування на семінарських заняттях, контрольні роботи, колоквіуми, відпрацювання тем пропущених семінарів, виконання індивідуальних навчальних завдань (наприклад підготовка рефератів, участь в студентських наукових конференціях, вузівській предметній олімпіаді, ін.), що загалом відображається в результатах трьох змістових модулів.

Підсумковий (семестровий) контроль проводиться у формі диференційованого заліку за чотирибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»), а також за 100 – бальною шкалою.

Висновки. Гуманізація освіти передбачає соціальне конструювання такої системи освіти, що відповідає гуманістичним нормам та ідеалам. Практично це означає, що держава повинна гарантувати своїм громадянам реалізацію гуманістичних прав і свобод в отриманні освіти та гідний спосіб життя на основі отриманої професії.

Гуманітаризація освіти – це наповнення або доповнення освітньої програми гуманітарним змістом, тобто включення в навчальний процес циклу гуманітарних дисциплін. Сучасна світова гуманітарна освіта виходить з того, що саме людина, її права та обов'язки, запити і потреби мають перебувати в центрі уваги держави і суспільства.

Головне завдання гуманітарної освіти – формування національної свідомості, розвиток почуття національної гідності і самоповаги.

Гуманітаризація вищої технічної освіти зумовлена необхідністю сформуванню протягом навчання повноцінну, гармонійно розвинену особистість.

Серед основних елементів гуманітарної освіти є соціально-політична та політологічна підготовка.

Ключовим завданням політології як навчальної дисципліни соціально-гуманітарного циклу у вузах України є формування високої політичної свідомості і політичної культури громадян України і особливо молодого покоління. Цілеспрямоване вивчення політології у вищих навчальних закладах є базовим при засвоєнні систематизованих знань щодо демократії. Вивчення основ політології є втіленням громадянської освіти в Україні.

Повноцінному розкриттю студентам в навчальному процесі змісту політології сприяють методи, засоби і форми викладання цієї дисципліни.

Багаторічний досвід викладання політології в технічному університеті дозволяє авторам дослідження акцентувати увагу на необхідності врахування профілю підготовки фахівців, впровадження різноманітних інтерактивних методів, посилання на розроблену методичну, найновішу навчальну та наукову літературу, використання традиційних та сучасних засобів наочності, постійного звернення до фактичного матеріалу, пошуку нових форм навчання для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів в процесі вивчення політології.

Література

1. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Марина Дяченко – Богун // Витоги педагогічної майстерності. – 2014. – С. 74-79. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbisnbuv/cgi-bin64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Imagefilename=PDF/vpm_2014_14_14.pdf.
2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: історія, теорія: підруч. для студ. А.М. Алексюк; Міжнар. Форд «Відродження». – К.: Либідь, 1998. – 558 с. (Програма «Трансформація гуманітарної освіти в Україні»).
3. Андрущенко В.П. Освіта в умовах глобалізаційних викликів / В. Андрущенко, В. Лутай // Наукові записки АНВШ України. – 2004. – Вип. 6. – С. 59-72.
4. Використання інтерактивних методів навчання при викладанні гуманітарних дисциплін з метою виховання толерантності [Електронний ресурс] / І.С. Яцик // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2008. – №4. – Режим доступу: <http://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/download/630/629/>.
5. Гуманітарна освіта у вищому технічному навчальному закладі : сучасний стан проблеми в теорії і практиці педагогічної освіти [Електронний ресурс] / О.П. Лещенко // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. – 2014. – №2. – С. 161-168. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/ujrn/vznu_ped_2014_2_24.
6. Гуманітаризація вищої технічної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук: спец.22.00.04 «Соціальна структура, соціальні інститути та процеси» [Електронний ресурс] / Н.А. Ульяновко. – Новочеркаськ, 2000. – Режим доступу: <http://chelovek-nauka.com/gumanitarizatsiya-vysshego-tehnicheskogo-obrazovaniya>.
7. Гуманітаризація системи вищої технічної освіти України: її ціль, задачі та принципи впровадження [Електронний ресурс] / А.С. Скирда, Л.Б. Адарюкова // Наукові праці Дон НТУ. Серія: «Педагогіка, психо-

- логія і соціологія». – 2013. – №1(13). – С. 1-5. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbisnbuv/cgi-bin64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image file name=PDF/npdntupps 2013 1 39. pdf.
8. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-93-n>.
9. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
10. Шерман О.М. До нової концепції підручника з гуманітарних дисциплін для ВНЗ з особливими умовами навчання [Електронний ресурс] / О.М. Шерман // Викладання гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах з особливими умовами навчання. – Режим доступу: <http://lavutajournal.com.ua/arxiv-nomeriv/slawta-vipusk-6-2013/vikladannya-gumanitarnix-disciplin-u-vishhix-navchalnix-zakladaх-z-osoblivimi-umovami-navchannya>.
11. Галактіонова І.В. До питання про необхідність вивчення навчальної дисципліни «Політологія» як обов'язкової студентами вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс] / І.В. Галактіонова // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. Український науковий журнал. – 2009. – №4. – Режим доступу: [http://www.vmurol.com.ua /upload/Dostyp%20po%20sviti/vibir/do%20pitannya%20pro%20neobhioln ist%20vivchenna. doc](http://www.vmurol.com.ua/upload/Dostyp%20po%20sviti/vibir/do%20pitannya%20pro%20neobhioln ist%20vivchenna. doc).
12. Євтушевський В. Управління інноваційним розвитком у вищих навчальних закладах України / В. Євтушевський // Проблеми освіти. – 2008. – Ви.54. – С. 13-19.
13. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
14. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
15. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія [Електронний ресурс] / За ред. П.Ю. Сауха. – Житомир, Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 444 с. – Режим доступу: http://eprints.ru.edu.ua/5166/1/ІННОВАЦІЇ_У_ВИЩІЙ_ОСВІТІ_/30_30июня 2011. -pdf.
16. Гушинець Н.О. Інноваційні методи і форми проведення семінарських занять [Електронний ресурс] / Н.О. Гушинець. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/gushinez. Php>.
17. Інноваційні методи навчання у вищій школі України [Електронний ресурс] / Ю.В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. – 2015. – №1(4). – С. 27-33 – Режим доступу: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Bystrova.pdf>.
18. Артикуца НВ. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті [Електронний ресурс] / Н.В. Артикуца. – Режим до-

- ступу: <http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/123456789/2424/1/Artikutsa/nov.pdf>.
19. Головачук Т.І. Інноваційний підхід при проведенні лекційного заняття [Електронний ресурс] / Т.І. Головачук // Проблеми освіти. – Режим доступу: <http://www.chtei-knteu.cv.ua/heralden/content/.../2011/.../NV-2011-V2-68.pdf>.
20. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
21. Навчальна програма дисципліни «Методика викладання курсу політології (для магістрів) [Електронний ресурс] / В.О. Храмов. – К.: МАУП, 2008. – 18 с. – Режим доступу: http://library.Icpm.edu.ua/metod_disc/pdf/3552_met_vuk_pol.pdf.
22. Наказ МОН №831 від 25.08.2010. Про внесення змін до наказу МОН від 09.07.2009 р. № 642 [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://odl.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/347>.
23. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
24. Національна стратегія розвитку освіти на 2012-2021 рр.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.medumiv.lviv.ua/files/info/natsstrategia.pdf>.
25. Онкович Г.В. Теоретико-методичні засади модернізації змісту гуманітарної освіти у вищій школі України: монографія / Г.В. Онкович, К.Є. Балабанова. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 282 с.
27. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента. Наказ МОН № 642 від 09.07.09 р. [Електронний ресурс] // Вища освіта. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/vishya_osvita/4283/.
26. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязун; ред – 3-є вид. доп. і перероб. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
28. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін. Лист МОНУ №109-120 від 11.03.15 р. [Електронний ресурс] // Вища освіта. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/vichya_osvita/46343/.
29. Оршанський Л.В. Професійна спрямованість гуманітарної підготовки як педагогічна проблема сучасності [Електронний ресурс] / Л.В. Оршанський // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки. – 2010. – №5. – Режим доступу: <http://nbur.gov.ua/UJRN/Vnadps2010513>.
30. Роль і значення гуманітарної освіти у підготовці фахівців нового покоління [Електронний ресурс] / Л.В. Перевалова // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – С. 182-188. – Режим доступу: <http://www.Kpi.kharkov.ua/ARCHIVE/%D0%9D%D0%D1%3%D0%BA%D0%BE%D0%B2%....>

31. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: Навч.-метод. посіб. / О.Січкарук. – К.: Таксон, 2006. – 88 с.
32. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура: монографія / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн, С.В. Пролєєв [та ін.]; Ін-т обдар. дитини АПН України. – К.: Пед. Думка, 2008. – 471 с.
33. Шляхтун П.П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін: навч. посіб. / П.П. Шляхтун. –К.: ВЦ «Академія», 2011. – 224 с. – Серія «Альма – матер».

Стаття надійшла до редакційної колегії 18.10.2017 р.

*Рекомендовано до друку д.іст.н., професором Марчуком В.В.,
д.політ.н., професором. Федорчак Т.П.*

THE TRAINING OF OIL AND GAS SPECIALISTS IN THE PROCESS OF STUDYING POLITICAL SCIENCE

L. V. Bilous, Y. I. Mandryk

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;
76019, Ivano-Frankivsk, Carpatska Str., 15;
ph. +380(342) 72-71-40; e-mail: igp@nung.edu.ua*

Some aspect of the teaching methods of political science for the students of Oil and Gas specialization of the technical university are highlighted.

***Key words:** humanization and humanitarization of education; socio – humanitarian disciplines; political science; state educational policy; technical specialists; methods, means and forms of the studying process of political science.*